

XII.

Bidrag til Nakskovs Reformationshistorie.

Ved *H. F. Rørdam*.

Om Reformationens Indførelse i Laaland og Falster ere Efterretningerne kun sparsomme, og der er adskilligt, der kan tyde paa, at den lutherske Opvækkelse og Oplysning har haft vanskeligt ved at trænge igjennem i denne Del af Landet. Ved det kirkehistoriske Møde i Nakskov 1905 fremdroges dog nogle Oplysninger om, hvorledes Omslaget skete i denne By, der den Gang som nu var Laalands betydeligste Kjøbstad¹⁾. Heraf kan følgende hidsættes:

¹⁾ Se foran, S. 273, Not.

Det første Tegn til, at der begyndte at komme kirkelig Uro i Nakskov, er et Kongebrev af 26. April 1530, som Hr. Severin Olsen, Sognepræst til Nakskov og Krogsbølle Kirker, erhvervede, vistnok ved personlig Henvendelse til Kong Frederik I paa Buckhagen (i Angel), hvorfra Brevet er udstedt. I dette Brev stadfæstes først den »Præsentats«, som Dronning Elisabeth i Christian II's Tid havde givet nævnte Præst paa hans to Kirker, derefter hedder det: »Sammeledes fik han Kgl. Majestæts Stadfæstelse paa et Vidne, udgivet paa Nakskov Raadhus, lydende, at Borgere udi Nakskov takkede hannem godt udi alle Maade for sin Tjeneste, han dennem gjort havde, som en Sognepræst pligtig er at gjøre sine Sognefolk, baade uden(for) Kirken og inden, (og at han) udi Prædikestolen (havde) lært og sagt dem Guds Ord, det hellige Evangelium, saa at dennem dermed nøjedes, og ej de have nogen anden Lærefader behov uden forskrevne Hr. Severin, deres rette Sognepræst, og derfor (∴ fordi) at de dennem nøjede saa med hannem, at de da gjøre og give hannem og ingen anden, hvis (∴ hvad) dennem bør, og de pligtige ere at gjøre og give deres Sognepræst med Rette¹⁾».

Man behøver ikke at være meget skarpsynet for at opdage, at Sognepræsten har følt sig trykket af en nærgaaende Konkurrence og derfor har søgt Værn hos Borgere, der endnu holdt paa deres gamle Præst. Men det er karakteristisk, at man dog ikke, som Tilfældet ellers var i lignende Breve fra hin Tid²⁾, vover at nævne Præstens Iver for at holde de betingede Sjælemesser og andre katholske Kirkeskikke, men derimod fremhæver hans Forkyndelse af »Guds Ord, det hellige Evangelium«, hvad da sikkert ogsaa har bidraget væsentlig til, at han fik kongelig Stadfæstelse paa det fremlagte Raadstuvide.

Der var dog ogsaa andet, der kunde tyde paa, at en Krise nærmede sig. Vi se saaledes, at Prior Esbern i

¹⁾ Erslev og Møllerup, K. Frederik I's danske Registranter, S. 249.

²⁾ Se t. Ex. Ny kirkehist. Saml. II, 724—5.

Helligaands Klosteret i Nakskov 29. Juni 1530 ser sig nødt til at sælge en Del af Klosterets Jordegods¹⁾, sikkert fordi man ikke længere kunde gjøre Regning paa de Gaver, som Klosterets »Bedere« forhen havde kunnet indsamle blandt Borgere og Bønder.

Spørger vi, hvad det var, der havde fremkaldt Omslaget i Stemningen overfor saa mange af Fortidens Guds-frygtighedsformer, der hidtil havde øvet et næsten ubegrænset Herredømme over Sindene, saa kan det ikke betvivles, at den evangeliske Forkyndelse og Salmesang havde lydt i Nakskov med den samme henrivende Magt som i Viborg, Malmø og andensteds. Den Mand, som dette skyldes, lære vi at kende af en Tavle, som M. Laurits Mortensen Widsted, der 1638—66 var Præst i Nakskov, lod opsætte i Kirken over sine Formænd. Heri hedder det nemlig:

»Den første lutherske Sognepræst her i Menigheden var Hr. Peder Boesen, barnfødt i Skovbølle i Kjøbeløv Sogn, som af Ivrighed for Guds Ord og den sande Religion opsatte sig mod den Papist og Munk, som var Sognepræst her paa Stedet, ved Navn Hr. Søren, og under hans Prædiken, som han offentlig skjældede for Fantasi og falsk Lærdom, bad Forsamlingen gaa ud med sig paa Kirkegaarden, der vilde han prædike Guds Ord rent og klart for dem, hvilket og skede; og hensov Hr. Peder Boesen i Herren Anno Christi 1565 den 8. Jan.²⁾«

Efter vistnok i adskillige Aar at have virket som Fripræst fik »Hr. Peder Boesen (19. Oktober 1536) kgl. Præsentsats paa Krogsbølle Kirke uden for Nakskov liggende med hendes Annexa, Sancti Nicolai Kirke udi Nakskov, efter den ny Formular«³⁾. Den nævnte »ny Formular«, hvori en evan-

¹⁾ J. Lindbæk og G. Stemmann, De danske Helligaandsklostre. Dipl. Nr. 520.

²⁾ Pontoppidan, Marmora Danica I, 262—3. Den nævnte Hr. Søren er aabenbart den ovf. nævnte Hr. Severin Olsen.

³⁾ Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 23. Danske Mag 3. R. VI, 55. »Relator« ved Brevets Udstedelse var

gelisk Sognepræsts Forpligtelser udførlig bestemmes, lære vi at kjende af en »Præsentats«, som Christian III samme Aar gav Mester Jørgen Perssen paa Øster-Ulslev Kirke i Laaland¹⁾. Naar Krogsbølle Kirke i Kongebrevet betegnes som Hovedkirken, og S. Nicolai Kirke i Nakskov som dens Annex, saa findes mulig deri en Antydning om Forhold, der tilhørte en fjern Fortid.

Saa meget er i alt Fald vist, at Krogsbølle Kirke snart efter forsvandt. Under Christian III's Ophold paa Laaland i de sidste Dage af Juli 1539 fik Borgerne i Nakskov nemlig forskellige Bevillinger til Fremtarv for deres By og deriblandt den tilsyneladende meget byrdefulde, i ethvert Tilfælde mærkelige, at de »af sønderlig Gunst og Naade« fik Lov til at befæste deres By »med Volde, Mure og Grave og andre Befæstninger« for bedre at kunne »beskytte deres Gods mod vore og Rigets Fjender«, i hvilken Anledning det tillodes dem at nedbryde Krogsbølle Kirke og anvende Materialerne til Opførelse af en »Dwenger« (Tvinger, Formur, Vagttaarn) ved Nakskov²⁾. Beboerne af Krogsbølle Sogn henvistes til fremtidig at søge Kirke i Nakskov; men Brevet til dem om denne for dem sikkert lidet kjærkomme Bestemmelse er paa en underlig Maade sat paa Skruer, som det synes for at dække over, at Kongen for at fremme Nakskovs Befæstning tillod Nedbrydelsen af Krogsbølle Kirke. I Brevet angives nemlig som Grunden, at Hr. Peder Boesen havde berettet, at han i nogen Tid havde holdt en Kapellan til at betjene Krogsbølle Sogn, men ikke længere kunde gjøre det, ligesom Beboerne heller ikke formaaede at lønne baade Sognepræsten og Kapellanen³⁾.

Kongens Hofprædikant, Mester Johan Albertsen, altsaa vistnok den, til hvem Hr. Peder Boesen havde henvendt sig for at faa kongelig Præsentats, som Udnævnelsen efter gammel Skik endnu kaldtes.

¹⁾ Malmøbogen af Peder Laurensen ved H. F. Rørdam, Indl. S. LXXV ff.

²⁾ Danske Mag. 3. R. VI, 231. Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregist. 1535—50, S. 95—7.

³⁾ Rørdam, Danske Kirkelove II, 9—10.

Da Kongen den 16. Juni samme Aar havde været i Odense, havde han efter Forslag af Superintendenten, M. Jørgen Jensen Sadolin, truffet den Bestemmelse, at Præsten Hr. Henrik skulde være Forstander for Helliggjæsthus i Nakskov, oppebære Klosterets Landgilde og Rente, og anvende samme til »de armes Bedste«, idet han skulde holde 6 Personer »til Kost, Klæder og gode Senge«¹⁾.

Om denne Præst har været den tidligere nævnte Kapellan, er vel tvivlsomt. Imidlertid fik Nakskov senere en fast Kapellan; men da Borgerne under Kongens Ophold i Laaland i Sommeren 1556 forestillede ham, at Kapellanen ikke havde tilstrækkeligt Underhold, og at de ikke havde Raad til at lønne ham bedre, bestemtes det, at Løjtofte Sogn skulde annekteres til Kapellaniet i Nakskov, saa at Kapellanen her fremtidig som Sognepræst skulde betjene nævnte Sogn og nyde Indtægterne af samme²⁾.

I en langt senere Tid (1691) er Branderslev Sogn annekteret til Præsteembedet i Nakskov, og Løjtofte til Herredskirke.

¹⁾ Saml. t. Fyens Topogr. og Hist. IV, 47—8 Not.

²⁾ Kancelliets Brevbøger 1556—60, S. 41.